

Kaivokatu 5-7,
18100 Heinola

Ympäristöministeriö
Kirjaamo
PL 35
00023 VALTIONEUVOSTO
kirjaamo.ym@ymparisto.fi

Viite: Lausuntopyyntöne YM003:00/2016 luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi asuinrakennusten ja asuntojen korjausavustuksista.

LAUSUNTO

VIITE YM003:00/2016 / Hallituksen esitys laiksi asuinrakennusten ja asuntojen korjausavustuksista

Asumisterveysliitto AsTe ry vastustaa lain muuttamista siltä osin kuin siitä on poistettu terveyshaitta-avustukset ja perustelee sitä seuraavasti:

Taustaa:

Laki asuntojen terveyshaitan korjausavustuksista tuli huutavaan tarpeeseen estämään kohtuuttomiin vaikeuksiin asuntonsa homeongelmien kanssa joutuneiden perheiden syrjäytymisiä, vakavia sairastumisia ja itsemurhia.

Vuonna 2002 valmistui kaksi merkittävää tutkimusta, jotka herättivät päättäjät ymmärtämään ongelman todellisuuden ja vakavuuden: 1) Helsingin yliopiston tutkijaryhmän selvitys ”Homeongelma ja sen psykososiaaliset vaikutukset” (STM:n selvitys 2002:7) ja 2) Kansanterveyslaitoksen julkaisu B5/2002 ”Kosteusvauriotaloissa asuneiden perheiden pitkäaikaiset terveyshaitat ja asumisterveysongelmista aiheutuneet kustannukset”.

Tämän jälkeen valtioneuvosto asetti työryhmän miettimään, mitä näiden ihmisten auttamiseksi olisi tehtävissä. Sen seurauksena asia tuli myös hallituksen asuntopoliittiseen ohjelmaan ja tuloksena oli vuonna 2005 voimaan astunut laki asuntojen korjaus-, energia- ja terveyshaitta-avustuksista.

Asumisterveysliitto AsTe ry ja Hengitysliitto Heli ry loivat RAY:n rahoituksen tuella toimintamallin terveyshaitta-avustusten hakemismenettelyyn.

Nyt terveyshaitta-avustusten osuus ollaan romuttamassa, vaikka mitään sellaista, jolla sitä voitaisiin järjestelmällisesti perustella ei ole tapahtunut. Ainoa selkeästi muuttunut tekijä näyttäisi löytyvän vain ARA:n viranhaltijoiden asenteesta. Terveyshaitta-avustusten myöntäminen loppui samoihin aikoihin, kuin asiasta vastaava ylitarkastaja vaihtui ARA:ssa.

Entinen ylitarkastaja oli mukana valtioneuvoston asettamassa työryhmässä, jonka työn tuloksena terveyshaitta-avustukset saatiin mukaan korjausavustuslakiin. Hän oli syvästi perehtynyt ongelmavyyhteen ja edusti alan asiantuntemusta.

Järjestelmä toimikin joustavasti vuosia ja lukuisia epätoivoisia perheitä onnistuttiin auttamaan, kunnes se yhtäkkiä ja yllättäen uusien viranhaltijoiden myötä koettiin ARA:ssa hankalaksi ja työlääksi, kuten he itse toteavat. Tämä asenne onnistuttiin sitten lobbaamaan hyvin kevein perustein myös asiaan perehtymättömille päättäjille.

ARA:n viranhaltijat lopettivat terveyshaitta-avustusten myöntämisen käytännössä jo vuonna 2013 tavalla, joka näytti täysin mielivaltaiselta. Hakijaruokakunnat kääntyivät yhdistyksemme puoleen kertoen heitä kohdanneesta asiattomasta kohtelusta asioidessaan ARA:n kanssa. Hakijoille viestittiin yleisesti, että avustusta saa hakea täysin vapaasti, mutta sitä ei tulla myöntämään. Näin menetellen saatiin luonnollisestikin hakijoiden määrä vähä vähältä pienenemään. Ulospäin näytti siltä, että terveyshaitta-avustusjärjestelmää oltiin ajamassa systemaattisesti ja omavaltaisesti alas ARA:n viranhaltijoiden toimesta.

Perustelut hallituksen esityksessä ovat kestävämpiä:

Esityksen perustelut näyttävät nekin olevan vain joidenkin ARA:n viranhaltijoiden asenteellisia, henkilökohtaisia mielipiteitä vailla todellisuuspohjaa ja asiantuntemusta.

Esityksessä todetaan, että ARA:n mukaan esimerkiksi hakijaruokakunnan tulojen ja menojen selvittely on usein työlästä, hankalaa ja tulkinnanvaraista. Argumentin järjettömyys aukeaa, jos ajatellaan, että samoin perustein lakkautettaisiin toimeentulotukien maksaminen. Kuntien etuuskäsittelijät joutuvat tekemään vastaavia ruokakuntien tulojen ja menojen selvittelyjä eikä sitä tietävästi ole koettu ylivoimaisena tehtävänä.

Edelleen ARA vetoaa siihen, etteivät avustuksilla aikaansaata tulokset ja hakemuksiin käytetty työaika ole järkevissä suhteissa toisiinsa. Väite on hämmästyttävä eikä sen tueksi ole kyetty esittämään mitään järjestelmällistä selvitystä tai perustetta.

Todellinen tilanne on päinvastainen: Yllä mainitussa KTL:n julkaisussa on laskelmia homeauriotaloissa sairastuneiden yhteiskunnalle aiheuttamista kustannuksista. Homeesta aiheutuneiden pitkäaikaissairauksien lista on pitkä. Selvityksen mukaan esim. astma oli puhjennut 23 %:lle (väestön keskimääräinen luku on 5 %). Homeperäinen astma on vaikeasti hoidettavissa ja KTL on laskenut, että yhdenkin homeperäisen lapsen astman puhkeamisen estäminen säästää yhteiskunnan terveydenhoitokuluja 434.000 euroa ja aikuisen astma vastaavasti 200.000 euroa. Jos siis vain yhdenkin lapsen homeperäisen astman puhkeaminen on onnistuttu vuodessa ehkäisemään terveyshaitta-avustuksen turvin, niin pelkästään tästä tulevat säästöt yhteiskunnalle korvaavat runsain mitoin niiden 2-3 ARA:n työntekijän palkkakustannukset, jotka kokevat työnsä turhana.

On selvää, että mitä kauemmin korjaamattomassa hometalossa joudutaan asumaan, sitä todennäköisemmin erilaiset sairaudet puhkeavat ja vaikeutuvat. Jokainen ymmärtänee, että todellisuudessa avustusten turvin on todennäköisesti estetty suuri määrä vakavia pitkäaikaissairauksia.

Helsingin yliopiston tutkimuksessa ”Homeongelma ja sen psykososiaaliset vaikutukset” selvitettiin homeloukkuun joutuneiden perheiden taloudellisen katastrofin lisäksi myös ongelmavyyhdien vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin ja syrjäytymisvaaraan. Yli kolmannes tutkimukseen osallistuneista poti kohtalaista tai vaikeaa masennusta. Viidennes koki, että olisi parempi olla kuollut, ja joillakin vastanneilla oli suunnitelmia itsemurhan toteuttamiseksi.

Asumisterveysliitto Aste ry on myös omassa kenttätöössään homeloukkuun joutuneiden parissa kohdannut järkyttäviä ihmiskohtaloita syrjäytymisineen ja jopa itsemurhineen. Monissa tapauksissa terveyshaitta-avustuksen saamisen mahdollisuus on auttanut ihmisiä luottamaan tulevaisuuteen ja jaksamaan taistella ulos vaikeasta tilanteesta.

Edellä kuvattua taustaa vasten terveyshaitta-avustusten lopettaminen sellaisin perustein, että hakemuksiin käytetty työaika ei ole järkevässä suhteessa aikaansaatuihin tuloksiin tai, että avustusta ei pidetä tarkoituksenmukaisena, on pöyristyttävä!

Lakiesityksen perusteluissa todetaan lisäksi, että ”kuntoarvio ja kuntotutkimus ovat nykyään hyvin tunnettuja toimenpiteitä, joita käytetään erityisesti asuntokaupan ja korjaustoimenpiteiden suunnittelun yhteydessä. Avustuksella tavoiteltu kyseisten välineiden vakiintuminen osaksi normaalia kiinteistönpitoa ja korjaustoimintaa on siten toteutunut.” Käytännön tosiasia on, että kuntoarvioiden ja -tutkimusten yleistymisen ei ole poistanut eikä kokemustemme mukaan edes vähentänyt hometalokatastrofeja. Asuntokaupan kuntotarkastuksissa eivät piilevät virheet tule esiin. Asianmukaisestikin tarkastutetuissa asunnoissa saattaa piillä homepommi, joka paljastuu vasta vuosien kuluessa, kun lisääntynyt ja pitkittynyt sairastelu antaa aiheen epäillä kosteus- ja homevaurioita rakenteiden sisällä. Edellä mainitut piilevät vauriot ovat asuntokauppojen yhteydessä niitä tyypillisiä terveyshaittaa ja talousvaikeuksia aiheuttavia tekijöitä, jotka kohtaavat terveyshaitta-avustuksen hakijaa ennalta arvaamatta ja yllättäen.

Asumisterveysliiton STM:n pyynnöstä tekemässä selvityksessä ilmeni, että homeongelmia esiintyi suurin piirtein yhtä paljon kuntotarkastetuissa kuin kuntotarkastamattomissakin kohteissa.

Terveyshaitta-avustusten lakkauttamista perustellaan lakiesityksessä myös sillä, että järjestelmä on hakijan kannalta hidaskäyttöinen, arvioidun keskimääräisen käsittelyajan ollessa 4-6 kuukautta. Tuohon perusteluun on todettava, että nuo 4-6 kuukautta ovat hakijan kannalta huomattavasti parempi vaihtoehto kuin avustuksen epääminen kokonaan. ARA voisi myös ryhtyä toimenpiteisiin hakemusmenettelyn keventämiseksi ja nopeuttamiseksi.

Lopuksi

Asumisterveysliitto on työssään yli kahdenkymmenen vuoden varrella kohdannut perheitä, jotka kotinsa homeongelmien takia ovat sairastuneina joutuneet asumaan teltoissa, autoissa, navetoissa, asuntovaunuissa ja ties missä. Olemme joutuneet seuraamaan järkyttäviä kohtaloita, joissa ihmiset ovat menettäneet kaiken perusturvallisuuden – kotinsa, terveytensä, työkykynsä ja kaiken omaisuutensa irtaimistoaan ja vaatteitaan myöten. Jäljelle on saattanut jäädä vain velkakierre. Nämä vailla turvaverkkoja taistelleet ihmiset ovat joutuneet nurkkaan ajetuiksi ja tuloksena on ollut syrjäytymisiä ja jopa itsemurhia.

Homeloukkuun joutuneet ihmiset omistavat siis kodin, jossa he eivät voi asua, jota heillä ei ole varaa korjata ja jota he eivät asumiskelvottomana voi myydäkään. Asunto on käytännössä arvoton, mutta se lasketaan omaisuudeksi, joka vaikeuttaa asumis-, ja toimeentulotukien saamista.

Evakkovuokra-asuntoon ei ole varaa, varsinkaan, jos päälle painaa vielä asuntovelka tai kodin korjausyrityksistä ja tutkimuksista syntyneet velat. Vielä mahdottomampi on tilanne, jossa sairastuminen homealtistuksen seurauksena on jo ehtinyt aiheuttaa työkyvyttömyyttä. Tyypillisesti näillä perheillä on myös suuret lääke- ja muut terveydenhoitokulut. Monet joutuvat valitsemaan, ostavatko lääkkeitä vai ruokaa.

Osa on joutunut homeloukkuun, kun he ovat ostaneet (kuntotutkimuksenkin turvin) asumiskelvottoman talon, jonka ongelmat on myyntitapahtumaa varten peitelty erilaisin keinoin. Asia on voitu viedä oikeuteenkin, josta on saattanut vielä muiden velkojen isäksi syntyä suuret oikeudenkäyntikulut. On esimerkiksi tapauksia, joissa myyjä on ehtinyt hävittää kaiken varallisuutensa ennen kuin vuosia kestävä oikeusprosessi on saatu päätökseen.

On huomattava, että terveyshaitta-avustuksen turvin on myös voitu välttää monia, vuosikausia kestäviä asuntokauppariitoja eri oikeusasteissa ja sitäkin kautta saatu myös merkittäviä säästöjä yhteiskunnalle.

Heinolassa 20.5.2016

Hannele Rämö

Asumisterveysliitto AsTe ry
Toiminnanjohtaja, rkm,
sertifioitu rakennusterveysasiantuntija VTT 05/020